

Rudolf Steiner

Stuttgart 11. augusta 1908

Zvieracie postavy ako spevnený fyziognomický výraz ľudských vášní. Vývoj ľudí s ich tvárnou telesnosťou počas lemurskej doby. Postupné vylučovanie vyšších zvieracích foriem v ľudskom vývoji. Duchovné opakovanie tejto životnej skutočnosti v dobe egyptskej. Rybia forma ľudskej postavy ako dozvuk pôsobenia ešte so Zemou spojených slnečných síl. Symbol ryby ako znamenie spomienky v mystériách. Hadia forma ľudskej postavy ako spomienka na najhlbší stav vývoja človeka pred vystúpením Mesiaca. Bytosti Venuše a Merkúra ako učelia ľudstva v Atlantíde. Postavy z germánskej a gréckej mytológie ako spomienky na Atlantídu.

Včera sme videli, ako dochádza k členeniu, ku vzniku rozdielov vo vývoji všeobecne a vo vývoji ľudstva zvlášť, tým, že ľudské a aj iné bytosti takrečeno nedokážu vyčkať ten správny okamih vývoja, zaostanú v určitom stuhnutí, a že iné bytosti si až do správneho okamihu - ak to chceme povedať zhruba - udržiujú svoju potrebnú mäkkosť a tvárnosť a tým môžu aj započat' zodpovedajúcu premenu. Jasne sme aj označili ten okamih, kedy začína vlastné ľudské utváranie. Bolo to uprostred atlantskej doby a poukázali sme na to, ako v skorších dobách, najmä v omnoho skorších dobách, malo to, čím bol človek navonok, veľkú pohyblivosť. Poukázali sme na to, ako mohol svojimi údmi nielen pohybovať, ale ich i vnútornou silou zväčšiť a podobne. Pre bežné súčasné vedomie to bude, ako sme sa už aj včera zmienuli, nehoráznosť, keď sa o dávnej Zemi a človeku povedia takéto veci. Aj sami m v kruhu žiakov duchovnej vedy vidíte, že základom prednášok je snaha, aby sme určité pravdy rozvíjali veľmi ohľaduplne, postupne, v malých dávkach, potom sú lepšie stráviteľné.

Ešte raz sa obzrime na tento skorší vývoj. Spomeňme si pritom, že aj tá doba, ktorú nazývame atlantskou, mala určitý počiatok. Skončila sa

veľkými, mocnými, veľmi komplikovanými vodnými katastrofami. Predtým trval dlhé časové obdobia - o číslach budeme môcť bližšie hovoriť v nasledujúcich hodinách - atlantský vývoj. A potom prideme k počiatku tohoto vývoja, prideme k iným katastrofám zemskeho vývoja, ktoré môžeme nazvať vulkanickými. Vtedy zanikli zemske masy, ktoré ležali južne od dnešnej Ázie, východne od Afriky a severne od Austrálie. Boli to pevniny, na ktorých žili predchodcovia ľudstva a ktoré sa nazývajú lemurským kontinentom. Tento výraz je prevzatý z prírodnej vedy. Ale ľudstvo malo vtedy ešte úplne mäkkú, tvárnu telesnosť. Bol to čas, kedy sa človek mohol všetkými možnými spôsobmi meniť. Keby sme tieto postavy opisovali, vynímali by sa pre dnešné vedomie veľmi groteskne. Tu sme tesne na hranici, kde vôbec do ľudí vchádza - a to predčasne - druh pocitu osobnosti, druh pocitu ja. Tým, že pocit ja nebol ešte vo vnútri, že ľudská postava bola ešte tak pohyblivá a nebola ešte ukončená, tu bolo ešte niečo iné. Táto postava, ktorú mal práve vtedy človek navonok a ktorá bola premenlivá podľa jeho vnútornej nálady - raz taká inokedy onaká - táto vonkajšia postava sa tým stala akýmsi druhom zradcu jeho vnútra. Jeho vonkajšia postava sa formovala podľa toho, či mal dobré alebo zlé vášne či myšlienky. Vtedy sa vôbec nedalo prechovávať zlú myšlienku v skrytosti, pretože vonkajšia telesná forma nadobudla okamžite jej výraz, a tak sa človek javil vo všetkých možných podobách. To bol čas, v ktorom bolo na Zemi ešte málo vyšších druhov zvierat. Zem bola osídlená nižšími zvieratami a človekom.

Vtedy by ste mohli, keby ste boli druhom človeka, a to sme boli v podstate všetci, nájsť svojich bližných tým, že vyjadrovali tú či onú vášň, tú či onú myšlienku. A čímže vlastne sú všetky tieto výrazy pre tie či oné vášne a myšlienky? Aké sú fyziognomické stvárnenia týchto ľudských vášní a myšlienok? Sú to zvieracie podoby. Kto dnes pozoruje postavy našich zvierat, ten nevidí vo vyššej zvieracej ríši nič iné, než rozložené, akoby do veľkého koberca votkané všetky možné vlastnosti a myšlienky.

Všetky vášne, ktoré dnes môžu vládnuť v ľudskom astrálnom tele a zostávajú skryté, mali vtedy ešte takú mocnú silu, že mäkkým, vlastne iba z ohnivej hmly sformovaným, telám dávali okamžite podobu, ktorá bola výrazom týchto vášní. A väčšia časť našich dnešných vyšších zvierat nie je nič iného, než ľudské bytosti, ktoré sa tak zaplietli do svojich vášní, ktoré sa tak spevnili, že zostali stáť. Zvieratá vznikli tým, že sa ľudské vášne spevnili, že v nich stvrdli a ustrnuli. Približne s takýmito pocitmi žije človek, ktorý hľadá do svojho okolia sprevádzaný naozaj ezoterným uvažovaním. Hovorí si: V priebehu môjho ľudského vývoja som prešiel tým, s čím sa dnes stretávam

v levoch a hadoch. Vo všetkých týchto formách som žil, pretože moje vlastné vnútro prežilo tie vlastnosti, ktoré sú stvárnené v týchto zvieracích podobách. Tie ľudské bytosti, ktoré sa stali schopnými stúpať cez toto všetko ku stále vyšším stupňom, ktoré si udržali svoj vnútorný stred, našli vyrovnanie; takže v nich sú k týmto vášňam už iba možnosti, tieto vášne sú iba duševným bytím a nenadobúdajú už žiadnu vonkajšiu podobu. To je vyšší vývoj človeka. Vo zvieratách vidíme našu vlastnú minulosť - pravdaže nie v tej istej podobe, v ktorej boli zvieratá vtedy, pretože odvtedy už prešli milióny rokov. Povedzme, že vášne, ktoré dnes nájdete v levoch, sa vtedy ukazovali vo vonkajšej forme človeka v podobe leva. Potom táto podoba stvrdla, vznikol rod levov. Ale aj tento leví rod prežil odvtedy určitý vývoj. Preto dnešný lev už nemá takú podobu ako vtedy. Je potomkom toho rodu, ktorý pred dlhým časom odbočil vo vývoji. V určitom ohľade vidíme v rôznych zvieratách našich degenerovaných potomkov. Tak s pochopením hľadáme do sveta vôkol nás.

Nesmieme si ale predstavovať, že všetky tieto zvieracie podoby, ktoré sú tu okolo nás a predstavujú určitý stav stvrdnutia, boli preto zlými ľudskými vášňami. Boli to potrebné vášne. Človek nimi musel prejsť, aby si z nich mohol vziať do svojej dnešnej bytosti všetko, čo bolo potrebné. Takže keby sme spätne hľadeli do týchto čias zemskeho vývoja, našli by sme v našom okolí hmotne sa premieňajúce zvieracie postavy. Sú výrazom vášní a pôsobia do nich tie božské bytosti, s ktorými sme sa oboznámili v uplynulých prednáškach. Musíme si teda predstaviť, že Zem bola ešte z mäkšej látky a duchovné bytosti túto látku formovali, takpovediac vytvárali rôzne zvieracie postavy. A teraz si spomeňme na to, že sme povedali, že skutočnosti tejto tretej zemskej epochy opakovalo ako svetonázor, ako náboženské vyznanie egyptské náboženstvo. Čo bolo prežívané na Zemi v tejto dobe, to mala egyptská forma náboženstva ako poznanie. A teraz sa nebudeme čudovať tomu, že v umeleckej tvorbe Egyptanov sa vyskytuje toľko postáv sb zvieraťu podobnou hlavou. To je duchovné opakovanie toho, čo raz skutočne bolo na

povrchu našej Zeme. Celkom tak, skutočne, opakuje táto doba to, čo sa navonok odohrávalo v určitej zemskej epoche, a je to viac než iba porovnanie; v určitom zmysle je to povedané doslovne, keď povieme: V dušiach, ktoré boli vtelené hlavne v Egypťanoch, znovu ožila spomienka na lemurskú dobu a ich náboženstvo je v duchu znovuzrodená spomienka na túto dobu. Tak sa v rôznych svetonázoroch rodí v duši znovu jedna zemská epocha za druhou.

Aj neskôr bolo ešte okolie človeka úplne iné než dnes. Prirodzene boli podstatne iné aj stavy vedomia. Musíme si predovšetkým ujasniť to, že práve v opísanej dobe až do stredu atlantskej doby sa dnešná ľudská postava vytvárala iba postupne. Videli sme, ako uprostred atlantskej doby došiel vývoj ľudskej postavy normálnym spôsobom skrze Jehovu a duchov formy k určitému ukončeniu. Keď to vezmeme s plnou vážnosťou, pochopíme, že vôbec všetko, čo dnes nachádzame v človeku, bolo vybudované až v priebehu tejto epochy, od doby lemurskej do doby atlantskej. Tento lemurský človek, keby ste ho mohli jasnovidne uzrieť, by bol pre vás ešte úplne inou hádankou. Pretože funkcie, ktoré sú dnes oddelené, mal ešte v určitom spojení. Tak napríklad v dobe, kedy bol lemurský vývoj vo svojom rozkvetu, nebolo ešte také dýchanie a ani taká výživa, aká je dnes. Látky boli celkom iné. Dýchanie a výživa boli v určitom ohľade niečím, čo spolu súviselo, spoločnou činnosťou, ktorá sa rozčlenila až neskôr. Človek do seba prijímal vodnatú, hrubo vyjadrenú, mlieku podobnú látku a tá mu dávala spoločne to, čo dnes má v dýchaní a výžive oddelené. A nerozdelené bolo ešte aj niečo iné. Viete, že v priebehu tejto istej doby sa prvýkrát otvorili zmysly navonok. Predtým otvorené neboli. Zmysly, ktoré máme dnes, vtedy ešte nevnímali vonkajšie veci. Človek bol obmedzený na obrazné vedomie. Živé snové obrazy vystupovali, ale nebolo to žiadne vonkajšie predmetné vedomie. Naproti tomu prijal človek ako prvý príznak vonkajšieho života, takpovediac prvú stopu vonkajšieho zmyslového pocitu, schopnosť rozoznávať vo svojom okolí teplo a chlad. To je pre človeka, ktorý sa vtedy pohyboval v tekutom živle, vôbec začiatok vonkajšieho zmyslového vnímania na Zemi. Cítil, či sa blížil k teplému alebo studenému miestu. Táto schopnosť bola vtedy sprostredkovaná orgánom, ktorý dnes zakrpatel. Už ste počuli, že vo vnútri ľudského mozgu sa nachádza epifýza, dnes je zakrpatená, predtým sa otvárala navonok. Bola takrečeno

silovým orgánom, ktorý vysielal svoje lúče von. A človek sa pohyboval vodným živlom s akýmsi druhom lampy, ktorá vyvíjala určitú svetelnú silu. Táto lampa vyčnievala z hlavy. Keby epifýza znovu vyrásda, umožnila by človeku, aby mal zmysel pre rozoznávanie tepla. Bol to takpovediac prvý všeobecný zmyslový orgán. V prírodnej vede sa to dnes nazýva degenerovaným okom. Oko to nebolo nikdy, bol to orgán tepla, a to nielen pre blízke okolie, ale dokonca i na diaľku. Ale mal ešte i inú úlohu. Tento orgán, ktorý sa uzavrel, keď sa začali otvárať iné zmyslové orgány, bol v určitých starých dobách oplodňovacím orgánom, takže zmyslové vnímanie a oplodňovanie sa po istý čas zhodovali. Týmto orgánom prijímal človek zo svojho okolia tie sily, ktoré mu umožňovali zrodiť seberovnú bytosť. A v určitej dobe a to v dobe, keď sa ešte Mesiac neoddelil od Zeme, to bolo dokonca tak, že atmosféra Zeme bola pri určitom postavení Slnka obzvlášť schopná poskytnúť látku, ktorá tento orgán priviedla k zvláštnemu vyžarovaniu. Skutočne boli také doby - a určité morské zvieratá, ktoré občas vyvíjajú svetelnú silu, nám to dnes ešte pripomínajú, v ktorých nastúpilo určité všeobecné oplodňovanie. Doby, v ktorých určitým zvláštnym postavením Slnka, vtedy ešte celkom bezpohlavný človek zažil oplodnenie, takže mohol zrodiť seberovnú bytosť. Zmyslové vnímanie s oplodnením a výživa s dýchaním stáli v pradávnej minulosti v úzkej súvislosti.

A tak sa orgány pomaly rozčleňovali a človek postupne nadobúdala tú podobu, ktorú má dnes. Tým sa ale stále viac stával schopným stať sa vlastným pánom, rozvinúť to, čo sme vyjadrili ako vedomie ja. V opísanej dobe, kedy sa pohyboval v tejto zemskej atmosfére, vedený svojimi tepelnými vnemami, to však boli ešte vyššie bytosti, ktoré naňho pôsobili. Boli to hlavne sily už zo Zeme vyčleneného Slnka, ktoré pôsobili na zemskú atmosféru tak, že podnecovali tento orgán. Naproti tomu mesačnými silami - pred i po vyjdení Mesiaca - bol zvlášť podnecovaný iný orgán. Je na inom mieste mozgu a nazýva sa zvyčajne hlienovou žľazou. Je to orgán, ktorému dnes neprislúcha žiadna naozajstná úloha. Hlienová žľaza bola predtým regulátorom nižších činností, výživových a dýchacích procesov, ktoré boli vtedy zjednotené. S tým súviselo všetko to, čo bolo týmto orgánom riadené: vnútorné sily človeka, ktorými sa nafukoval, mohol si dávať rôzne podoby. Všetko, čo bolo v jeho postave vydané jeho ľubovôli, to súviselo s týmto orgánom, s hlienovou žľazou. To, čo bolo menej ľubovoľné, záviselo od iného orgánu, od epifýzy.

Tak vidíme, ako sa človek pretvára a ako tým, že sám dostáva pevnú, istú postavu, sa stále viac vymyká tým bytostiam, ktoré naňho pôsobia zvonku a

robia z neho inštinktívnu bytosť. To všetko nám dáva zreteľný obraz o udalostiach ľudského vývoja, ktoré nakoniec spôsobili ten stav uprostred atlantskej doby, kedy bol človek zrelý nechať na seba vonkajší svet pôsobiť cez svoje zmyslové orgány, kedy sa dostal do polohy, aby vonkajší svet posudzoval. Predtým mu bola mienka takpovediac vliata. Všetko, čo možno označiť ako druh myslenia, bolo akoby vnuknuté; asi tak, ako dnes pri zvieratách. A teraz musíme prihliadnuť na to, že človek postupoval nerovnomerne, že niekto vstúpil do tohoto stavu spevnenia skôr a niekto neskôr. A videli sme už, aké ľudské formy sa takto vytvorili. Videli sme, že na zakrpatenie sa pripravovali každá zvlášť tým, že príliš zavčasu vstúpili do určitého spevnenia, že príliš zavčasu prijali určitú podobu a videli sme, ako tým vznikli rôzne rasy. Vlastne v takom stave zrelosti, aby sa stali citlivými na všetko, čo im Zem mohla vo svojom vonkajšom obraze ponúknuť, boli iba tí ľudia, ktorí včera načrtnutým spôsobom vyšli zo sídla v blízkosti dnešného Írska a ktorí potom tiahli zo západu na východ. Títo potom osídlili rozličné oblasti, v ktorých boli zvyšky národov, ktoré sa tam dostali inými cestami a s ktorými sa potom zmiešali, takže z týchto zmiešaní vznikli rôzne kultúry. A z tých, ktorí vo svojom putovaní zaostali najďalej, vznikli európske kultúry.

Aby sme mali všetky predpoklady k tomu, čo potrebujeme, musíme sa najprv ešte pozrieť do veľkého kozmu a potom na samotnú našu Zem. Je vám teraz jasné, že človek sa vyvíjal v súvislosti so zvieratami, že ich vylúčil, zanechal na skoršom stupni vývoja. Pravdaže, máme tu veľký rozdiel, čo sa týka zvierat. Sú vyššie a nižšie zvieracie formy. Uvidíme, že medzi vyššími a nižšími zvieracími formami je určitá dôležitá vývojová hranica. Ak zostaneme pri tom, že človek zvieracie formy postupne vylučoval zo svojho vývoja, tak si budeme môcť povedať, že človek veľmi duchovným, jemne éterickým spôsobom existoval už vtedy, keď Slnko a Zem boli ešte spojené. Keď sa Slnko a Zem oddelili, vylúčil tie zvieratá, ktoré boli na vývojovom stupni zodpovedajúcom štádiu, kedy bolo Slnko ešte obsiahnuté vo vnútri Zeme. Z týchto bytostí, ktoré sa vyvíjali ako zvieracie formy vtedy, keď bolo ešte Slnko spojené so Zemou, vznikli prirodzene v priebehu času celkom iné formy, pretože tu potom nasledoval ešte dlhý neskorší vývoj. Ale keď si vezmeme charakteristickú formu, ktorú ešte dnes máme a ktorú môžeme asi tak prirovnať k tým, ktoré sa zastavili pri vylúčení Zeme zo Slnka, tak si musíme vziať formu ryby. To je takrečeno to, čo zostalo, keď sa Zem stala závislou sama od seba; čo malo v sebe ešte posledný dozvuk slnečných síl. Podržme si tento moment. Boli to úplne iné bytosti, predovšetkým mali oveľa viac rastlinnú prirodzenosť, ale na tom nezáleží. Tieto bytosti, ktoré vtedy

existovali a ktoré predstavujú prvé hmotné utvorenie ľudskej formy, prežili, keď Slnko odišlo, rozmanité osudy. Mohli by sme povedať, že v rybách sa nám vo vonkajšom svete uchovalo to, čo nám pripomína náš pôvod z fyzického Slnka, čo nám pripomína to, že sme raz patrili k Slnku. Teraz Slnko vystúpilo a bolo vonku, mimo Zeme. Pôsobilo zvonku aj na zemských ľudí a stále viac sa vytváral ten stav, ktorý je stavom zmeny vedomia medzi bdením a spánkom. Stále viac sa vytvára ten stav, v ktorom je človek viac spätý so svojím ja, i s ohľadom na vyššie články jeho bytosti, na jeho éterické a astrálne telo. A tento stav sa strieda s tým, kedy astrálne telo vychádza z fyzického. Je to ten stav, ktorý sa ešte dnes udržal v zmene medzi bdením a spánkom.

Študujme tento striedavý stav. Poznáme ho všetci, pretože patrí k najzákladnejším veciam. Vieme, že človek, keď je bdely, má medzi fyzickým, éterickým a astrálnym telom a ja normálnu spojitosť. Keď zaspí, vysúva sa z fyzického a éterického tela astrálne telo a ja. Vtedy, v starých dobách ešte ja nebolo, preto odchádzala s astrálnym telom časť éterického tela. Napriek tomu sa, to dá prirovnať k stavu spánku. Musíme si ujasniť, že tým, že človek zanechal fyzické a éterické telo v posteli, u- delil vlastne tomuto fyzickému a éterickému telu hodnotu rastliny. Rastlina má vedomie spánku a fyzické a éterické telo človeka v spánku tiež. Ale dnes má pri normálnych ľuďoch aj astrálne telo a ja počas spánku akýsi druh rastlinného vedomia, pretože nemá žiadnu vedomosť o svojom okolí. V starých dobách to bolo inak. Vtedy, keď sa vysunulo, malo šerosvitné vedomie o duchovných dejoch, ktoré sa vonku odohrávali. A teraz si môžeme urobiť predstavu o skutočnosti, ktorá vyplýva z toho, že sa Zem oddeľuje od Slnka. Skôr, než k tomu došlo, stál celý človek vzhľadom na svoje fyzické, éterické a astrálne telo pod vplyvom, pod

vládou hmotných i duchovných slnečných síl. Teraz ale to, či bol človek ohľadne svojho fyzického, éterického a astrálneho tela pod vplyvom Slnka, ktoré ho priamo ožarovalo, záviselo od polohy Slnka voči Zemi. Ale teraz sa spýtajme: Nebol v tejto dobe ešte i nejaký iný vplyv Slnka? - Vtedy, keď ešte žiaden fyzický zrak nemohol Slnko vidieť, pretože ešte nepreniklo hustou atmosférou, prijímali éterické a astrálne telo, keď boli mimo tela fyzického, dôležité vplyvy duchovných síl, vychádzajúcich zo Slnka. Človek tieto vplyvy vnímať nemohol, pretože k tomu ešte nebol zrelý. Táto možnosť nastala až neskôr tým, že človek prijal silu, ktorá ho urobila schopným vnímať, čo duchovného vychádza zo Slnka.

Aká to bola udalosť, ktorá uschopnila človeka vnímať sily, ktoré o- bývali Slnko, tie vznešené sily, ktoré museli odísť zo Zeme a spojili sa so Slnkom? Kedy mu bolo udelené toto vnímanie?

Sily prúdili na Zem postupne. A najdôležitejší okamih, kedy sa takrečeno vec rozhoduje, kedy človek dostáva tieto sily úplné, kedy prijíma do seba nielen fyzické, ale aj duchovné sily Slnka pri plnom stave vedomia, tento okamih je príchod Krista na Zem. Takže môžeme povedať: Bol tu moment, kedy sa človek fyzicky oddelil od Slnka. Ryba nám vnu- káva myšlienku: Pripomínaš mi to, čo bol kedysi môj stav, predtým, než som musel byť vydelený zo Slnka. Vtedy ale opustili Zem i bezprostredne vyššie sily, ktorých vodca je Kristus, vysoký slnečný duch. A ľudia postupne zreli k tomu, aby mohli prijímať jeho sily, rovnako, ako prijímali zvonku fyzické sily Slnka. A na Zemi sa musela ako skutočnosť objaviť vnútorná duchovná sila, rovnako, ako sa predtým objavili fyzické sily Slnka. Čo mohli zasvätení pripomínať ľuďom pri príchode Krista? Starú slnečnú domovinu. A symbol, ktorý pripomínal túto starú vlasť, bol symbol ryby. Preto sa v katakombách objavuje ryba ako pravý symbol, ktorý súvisí s ľudským vývojom. A žiak v prvom storočí, ktorý všade videl symbol ryby, cítil to, čo počúval od zasvätených, rozochvenými pocitmi, pretože ho to duchovne viedlo do svätosti palestínskych udalostí a zároveň ho to kozmicky viedlo von, do mohutných vývojových fáz našej Zeme. V školách zasvätených sa takéto veci pestovali a v takých symboloch, ako je symbol ryby, ktorý nachádzame na stenách katakomb, máme vonkajší výraz týchto mystérií, tak, ako keď geológ nájde v rastlinnom otlaku znak niečoho z pradávnej minulosti. Ale tak, ako tento odačok neexistuje sám od seba, tak i symbol ryby je akoby otlakom toho, čo bolo pestované v mystériách. Ale tento symbol sa tu neobjavuje

nečakane. Už dlho pred príchodom Krista proroci mesiáša, až spätne do druidských mystérií¹⁴, poukazovali žiakom na Kristov príchod a všade tam už zohrával tento symbol svoju úlohu. Tak vidíme, ako v symbole ryby je zachytený dôležitý moment zemského vývoja. A teraz poďme ďalej!

Bol istý okamih, kedy sa od Zeme oddelil Mesiac. Určitú dobu šla Zem spoločne s Mesiacom a potom vznikol trojčlenný útvar: vznikli Slnko, Mesiac a Zem. To, čo sa tu odohrávalo, boli mohutné katastrofy. Udalosti vtedy boli búrlivé. To, čím bol človek fyzicky, vtedy ešte nestálo na veľmi vysokom stupni a on to zanechal ako skostnatený vývojový stupeň. Aby sme tomu porozumeli, musíme predovšetkým uvážiť jedno: Keď vystúpilo Slnko, upadla Zem vo svojom vývoji, stala sa horšou. Až keď vystúpil Mesiac s najhoršími substanciami, nastalo opäť zlepšenie, povznesenie. Takže určitý čas, až kým neodišlo Slnko, máme v evolúcii vývoj vzostupný. Potom vývoj zostupný, kedy sa všetko zhoršovalo, stávalo sa grotesknejším. A potom, keď vystupuje Mesiac, postupuje vývoj ďalej. Aj z tohoto vývojového stupňa sa zachovala jedna forma, ktorá je degenerovaná a vôbec nevyzerá tak ako vtedy. Ale je tu. Je to tá forma, ktorú mal človek predtým, než vystúpil Mesiac, skôr, než mal človek svoje ja. Tá zvieracia bytosť, ktorá človeku takrečeno pripomína najhlbší stav zemského vývoja, bod, kedy sme vstúpili najďalej do vášni, kedy astrálne telo človeka bolo prístupné najhorším vonkajším vplyvom, táto bytosť, v ktorej je zachytený najhlbší bod nášho potupného vývoja na planéte Zem je to, čo dnes, i keď zdegenerované, vidíme v hadovi. A tak sme prevzali z vývoja na druhej strane aj tento symbol hada. Nie je to nič vymyslené, ale je to symbol zakorenený v tom najhlbšom. Symboly ryby a hada sú prevzaté zo záhad nášho vývoja. A ako dobre, pokojne sa cíti prirodzená myseľ, keď vidí žiariace telo ryby v čistom, cudnom živle, tak cíti neskazená myseľ odpor, keď vidí plaziť sa hada. Tieto pocity sú nie nepodložené spomienky na skutočnosti, ktoré sme kedysi prežili vo vývoji. Ako rád človek vída vo vode nádherné podoby rýb slnečného života a spomína si na svoju niekdajšiu nevinnú vznešenosť, kedy ešte nemal žiadne ja, ale bol riadený najlepšimi duchmi vývoja, tak je pravda aj to, že keď stretne plaziaceho sa hada, spomína si na svoje najhroznejšie obdobie vývoja, na obdobie, kedy bol blízko tomu, aby z tohoto svojho vývoja odpadol. To, čo tu citom prežívame, súvisí s kozmickými skutočnosťami, a tak i chápeme tieto nevedomé prežívania ľudskej duše, ktoré sa nám javia

také záhadné, ktoré ale vystupujú s takou vehemenciou a jasnosťou práve vtedy, keď človek ešte nie je dotknutý podnetmi kultúry. Týmto sa nám to stáva pochopiteľným. Isteže, človek sa môže ponad strach z hada úplne preniesť, ale to je dané kultúrou. Naivný cit spočíva predsa v základe duše a pochádza z týchto pradávnych dôb. To sú ale súčasne práve tie doby, kedy bol človek fyzicky ešte na stupni hada, kedy začali zasahovať tie elementy, o ktorých sme povedali, že ho pripravovali na jeho slobodu, že ho pripravovali na to, aby prijal Krista v celom jeho význame a veľkosti a s náležitou vážnosťou.

Pýtame sa: Čo sú to, tieto elementy, ktoré pomohli človeku neklesnúť do hĺbkky? Sú to tie bytosti, ktoré sme menovali už včera a ktoré naňho pôsobili, keď prišiel do stavu úpadku, a teraz ho znovu viedli do výšky. Sú to luciferské bytosti. Nepôsobili naň ešte slneční duchovia, ale tieto bytosti, ktoré sa obetovali. Pohybovali sa medzi pozemským ľudstvom pozoruhodným spôsobom. Navonok mali určitú ľudskú podobu, pretože aj tí najvyšší duchovia sa musia vteliť do takých postáv, aké sú na Zemi. Tak prijali navonok vtedajšiu ľudskú podobu i určité bytosti. Chodili po Zemi tak, že si povedali: Postavou sme zhodní s človekom, ale naša skutočná vlasť nie je na Zemi, naša vlasť je na oboch medzi- planétach, na Venuši a Merkúri. Pohybovali sa medzi ľuďmi, ale vzhľadom dali nahor a vedeli, že sú s Venušou a s Merkúrom jedno. Tam boli ich duše - to najlepšie z nich - a ich vonkajší zjav bol v podstate prelud. Tým ale aj mohli dať ľuďom to, čo potrebovali: vedenie a výučbu, pretože nemali svoju vlasť na zemskej planéte, ktorá sa mala ešte len vytvoriť, ale na Venuši a Merkúre. A sú to oni, ktorých musíme označiť ako prvých učiteľov¹⁵ a zasvätencov ľudstva. Navonok boli ako vtedajší ľudia, ale vnútorne boli vybavení vznešenými, významnými schopnosťami, takže mohli pôsobiť na celé ľudstvo a sčasti aj, obzvlášť v oddelených školách - v prvých školách mystérií, na jednotlivých pokročilých ľuďoch. Vždy existovali také pokročilé individuality, ktoré mali svoj domov vo hviezdach a ktoré, napriek tomu, že súviseli s hviezdami, mali svoju postavu na Zemi a pohybovali sa medzi ľuďmi. Samotný človek postupoval stále ďalej a stále viac sa blížil ku stredu atlantskej doby.

Dnešná ľudská postava sa začala vytvárať až v prvej polovici atlantskej doby. Až tu do nej človek začal vnikáť. Existovali také bytosti, ktoré už v tejto starej atlantskej dobe stáli na veľmi nízkom stupni ľudstva a ktoré sa potom stali zaostalými rasami. Ďalej boli takí, ktorí sa udržali tvárni, a takí, ktorí iba celkom prechodne obývali ľudské telá. To, čo vám chcem teraz povedať, sa vyskytovalo v prvých atlantských dobách veľmi často. Predstavte si takého starého Atlantída pre neho na vysokom stupni vývoja. Tento bol často určitými skutočnosťami podnietený k tomu, aby odčlenil svoje fyzické telo, ktoré bolo veľmi tvárne, i telo éterické a astrálne od duchovných častí, ktoré sa potom opäť vrátili do duchovného sveta, aby neskôr prijali inú telesnosť. K tomu dochádzalo veľmi často, že fyzické, éterické a astrálne telo dlho predtým, než boli zrelými na smrť, boli samovoľne opustené ich duševno-duchovnými bytosťami. A ak patrili zvlášť vysokým individualitám, tak to boli čisté, dobré telá. V takých telách sa potom usadili vysoké bytosti, a tak dochádzalo v atlantskej dobe často k tomu, že bytosti, ktoré sa inak na Zemi vteliť nemohli, využívali takéto telá, ktoré sme práve popísali, na to, aby zostúpili medzi ľudí. Boli to také bytosti, ktoré pôsobili v atlantských školách zasvätencov ako veľkí učitelia. Mocne pôsobili tými prostriedkami, ktorými sa vtedy pôsobiť dalo. Keď človek v noci takrečeno vyšiel zo svojho fyzického tela, potom mal tlmené jasnovidné vedomie. Cez deň boli vonkajšie obrysy ešte splývavé. Vtedy neexistoval taký ostrý rozdiel medzi oboma stavmi ako dnes. Tak došlo k tomu, že bežný človek videl takú individualitu premenlivo. Počas dňa podobnú človeku, ale v noci, duchovno-duševne, úplne inú. Ale vedel: to je ten istý, čo sa mi cez deň zjavuje vo fyzickej telesnosti. Boli to tie isté bytosti, ktoré boli určitou mierou bytosťami Venuše a Merkúra, ktoré zasiahli do ľudského bytia a boli s človekom vo dne v noci. Na tieto bytosti zostávala spomienka v ľudských dušiach, ktoré sa stále znovu vteľovali a taká spomienka bola i v ľuďoch, ktorí osídlili Európu, keď vyslovovali mená Wotan, Thor. Keď starí obyvatelia Európy hovorili o bohoch, tak to neboli obrazy fantázie, ale spomienky na atlantské postavy. A rovnako, keď Gréci vyslovovali mená Zeus, Apollo, Mars, potom to boli postavy, ktoré oni sami zažili v atlantskej dobe. Ako sa v egyptskej dobe vynorila spomienka na starú Lemuriu, tak sa vtedy v zemi gréckej vynáralo to, čo bolo v starej Atlantíde zemským zážitkom.

Teraz nám musí byť jasné, že keď všetko v neskorších náboženských systémoch bolo opakovaním predchádzajúcich zemských udalostí, tak musela

práve v tom okamihu, kedy sa vynárajú posledné zo spomienok, nastúpiť dôležitá udalosť. A to bolo približne obdobie, kedy si grécky a rímsky národ spomínal na dobu atlantskú. To ale bolo aj obdobie, v ktorom Kristus vniesol podstatný, nový zásah do vývoja Zeme. Čo to bol za zásah, sme sa už dnes zmienili, keď sme povedali, že po dlhom medzičase, v ktorom luciferské bytosti človeka pripravovali, ho uschopnili prijať prvý impulz k tomu, aby ho Slnko ožarovalo nielen zvonku, ale aby na človeka pôsobili i jeho vnútorné sily. Táto doba je ešte ďaleko od svojho konca, je iba vo svojom počiatku, pretože až s príchodom Krista bol daný prvý podnet k tomu, aby to, čo inak žiarilo zo Slnka na Zem fyzicky-telesne, žiarilo i vnútorne-duchovne. A toto svedo, ktoré tak, ako ho vonkajšie svedo Slnka ožaruje zvonku, bude človeka prežarovať zvnútra ako svedo slnečné, ako svedo duchovné, ako svedo Krista, sa bude stále zväčšovať. To bude budúcnosť človeka, že bude vidieť Slnko nielen vonkajším zrakom a pociťovať jeho nádheru, ale že vo svojom vnútri nechá ožiť aj duchovný zmysel Slnka. Až keď bude schopný tohto, bude plne chápať, čo vlastne putovalo po Zemi v postave, ktorú označujeme ako Ježiša Krista. To bude môcť človek pochopiť až pomaly a postupne. A rovnako, ako je pravda to, že v predkresťanských dobách musel pochopiť ohlasované duchovné bytosti, ktoré človeka takpovediac prepustili do fyzického sveta, práve tak je pravda i to, že teraz musí pochopiť skutočne duchovným hnutím tú duchovnú silu, ktorá vtedy so Slnkom odišla zo Zeme. Človek musí dokázať znovu ju prijať ako vnútornú duchovnú silu, musí túto duchovnú silu, ktorá mu dáva veľké impulzy do budúcnosti, túto silu Krista, pochopiť.

A aby sme túto silu Krista pochopili, k tomu patrí celá duchovná veda, k tomu patrí ako duchovné semeno všetko to, čo môže byť rozšírené duchovnými učeniami. Nedá sa povedať, že by antropozofia bola kresťanstvom, ale treba povedať, že to, čo bolo Kristovým princípom dané Zemi a človeku, bude postupne pochopené nástrojmi antropozofie. Ale tým, že to bude chápané, bude sa stále viac vnášať do zemskeho vývoja onen veľký impulz. Pretože človek potrebuje, aby sa potom, čo zostúpil najhlbšie do hmoty, z nej znovu vymanil, aby sa znovu vrátil do svojej duchovnej vlasti.